

موسیقی و آموزش و پرورش

از دکتر سعید خدیری

در نتیجه تحقیقات مردم‌شناسان^۱ و مر بیان موسیقی شناس مقایسه‌ای معلوم شده است که هیچ‌جامعه انسانی پیدا نشده است که فاقد موسیقی و آموزش و پرورش موسیقی باشد. در واقع در جوامع ابتدائی و اولی موسیقی يك وظیفه و نقش اساسی را در مراسم قبیله‌ای بعهده داشته است. موسیقی یکی از کهن‌ترین فعالیت‌های بشری است و هزاران سال بوسیله تقلید و تجربه خصوصی فرا گرفته می‌شده است. جوانان و نوجوانان از پدران و مادران خود موسیقی را تقلید می‌کردند و در مراسم دینی و مذهبی قبیله آنرا اجرا می‌نمودند.

در اروپا، زمانی که آموزشگاه و مدرسه بوجود آمد در فرهنگ‌های قدیمی مانند یونان قدیم موسیقی را يك عامل اساسی در تربیت يك انسان شهری مؤدب میدانستند و در اصل موسیقی یکی از درس‌های مهم آموزشگاه‌های یونان و روم باستان بود. افلاطون فیلسوف بزرگ یونان در کتاب «جمهوریت» بر نقش مهمی که موسیقی در امر آموزش و پرورش دارد تکیه میکند و درس موسیقی را جزو وظایف روزانهٔ کودک میدانند.

کنفوسیوس متفکر بزرگ چینی میگوید «اگر میخواهید از استواری حکومت کشوری باخبر شوید باید موسیقی آنرا بشنوید».

موسیقی از لحاظ مذهبی نیز نقش مهمی را عهده دار بوده است. در اوایل قرون وسطی مری بزرگ «رابانوس ماوروس» میگوید: «آواز چنان مهم و ضروری است که هیچ کس نمیتواند مراسم مذهبی خود را بدون استفاده از این هنر بعمل آورد.»

بنیاد آموزش و پرورش موسیقی در مدارس اروپا را باید در قرون وسطی جستجو کرد. هنر آواز در آن زمان مثل تمام هنرها در خدمت کلیسا بود و بهمین دلیل در پیشرفت آن سعی و کوشش بسیار میشد. در این دوره هنر موسیقی بر اثر تکرار نواها و با کمک حافظه از نسلی بنسل دیگر میرسید ولی از زمان پاپ گرگوار اول به این سو استعمال نت و حروف موسیقی بصورت ابتدائی معمول گردید و کمکی بزرگ برای حافظه موسیقیدانان شد.

در اواخر قرون وسطی با وجود اینکه در مدارس مذهبی بروی همه طبقات باز بود معذالک اشراف از فرستادن کودکان خود به این مدارس خودداری میکردند و ترجیح میدادند که فرزندان خود بعد از فرا گرفتن معلومات ابتدائی بیشتر کوشش خود را صرف انواع ورزشها مانند زور آزمائی و اسب سواری و نیز آموختن آداب و معاشرت کنند.

در مدارس مذهبی قرون وسطی نیایش خدا و مسیح بوسیله گروه آواز خوانان به بهترین وجهی برگزار میشد و نه فقط شاگردان مدرسه بلکه معلمان نیز میبایستی علاوه بر علوم و فنون از هنر آواز نیز بهره مند باشند. از دوره اصلاح کلیسا (رفورم) به بعد مردم عادی نیز با معلمان و شاگردان مدرسه در گروههای آواز دینی شرکت میجستند و از اینرو آواز باوج اهمیت رسید و «لوتر» مصلح دینی بزرگ گفت «معلمی که هنر آواز نداند از نظر من بی ارزش است». لوتر معتقد بود که موسیقی يك وسیله تربیتی است و انسان را فروتن و نرمدل و خردمند می کند. در دوره «انسان گرایی» در مدارس متوسطه آلمان اشعار «هوراس» شاعر دیرین رم بصورت آوازه های چهارصدائی ترنم میشد.

در قرون وسطی نیز موسیقی یکی از هنرها و جزو دروس هفتگانه بشمار

میرفت و جزو دروس اجباری دانشجویان بود و در کلیسا و مدارس کلیسایی از آن استفاده میشد. در دورهٔ رنسانس نیز جامعه موسیقی را جزویکی از هنرهای واجب برای انسان میدانست.

«اوگوست هرمان فرانکه» برخلاف «روسو» انسانرا ذاتاً شرور میدانست و طرفدار انضباط شدید بود. در زمان وی موسیقی مدارس بخصوص در آلمان روبرو با رکود رفت. در قرن هفدهم «کومه نیوس» مربی مشهور عقیده داشت که موسیقی باید از اولین سال زندگی کودک جزو زندگی او باشد، کودک باید از آغاز به شنیدن موسیقی خو گیرد و سپس به فرا گرفتن آن پردازد.

موسیقی در نظام مربیان بزرگ مانند «روسو»، «پستالوتسی»، «فرولبل»، اهمیت فوق العاده داشت. در دورهٔ «روشنگری» موسیقی چندان اعتباری نداشت با اینهمه آراء «روسو» فیلسوف و مربی فرانسوی که خود بهرهٔ کافی از هنر موسیقی داشت در آلمان مؤثر افتاد و سبب گردید که موسیقی در برنامه‌های درس مدارس مقام معتبری بیابد. روسو در کتاب تربیتی معروف خود «امیل» اعلام داشت که برای فهمیدن هنر موسیقی تنها تقلید از سرودها و آهنگها کافی نیست بلکه کودک باید خودش بیافریند و این دو کار یعنی (تقلید و آفرینش) باید در زمان واحدی انجام گیرد. پستالوتسی نیز مانند روسو سرودهایی برای کودکان انتخاب کرد که برای ایشان قابل فهم بود و بارشده سنی و تکامل ایشان هماهنگی داشت.

«فریدریش فرولبل» مربی کودکان و مؤسس کود کستان نیز تعدادی سرودهای بسیار جالب با در نظر گرفتن رشد سنی کودکان برای کودکان کود کستان تصنیف کرد. از اهمیت موسیقی مدارس بخصوص در آلمان در قرن نوزدهم در اثر نفوذ تربیتی «یوهان هانریش هربارت» که بخصوص تدریس علوم را مورد تأیید قرار میداد کاسته شد. از اوایل قرن بیستم نهضتی در «پرورش هنر» از آن جمله در آلمان پدید آمد و مربی معروف موسیقی «هرمان کرچمار» سخنرانیهائی در بارهٔ زوال موسیقی ایراد کرد که منتشر شد و در بیشتر ممالک مترقی مورد بحث قرار گرفت. بعد از جنگ جهانی اول که مثل هر جنگ دیگر بر روی مدارس اثر نامطلوبی داشت درس موسیقی نیز وضع نامطبوعی بخود گرفت. اما با نهضت تازه‌ئی که توسط مربی مشهور موسیقی «فریتز یوده» بوجود آمد باز سرودهای

کهنه و نو برای تدریس و رواج در مدارس گردآوری شدند .

در آمریکا نظر به اینکه آموزش و پرورش مذهب در مدارس انجام نمی گرفت تا اندازه‌ئی آموزش و پرورش موسیقی بکنند پیشرفت کرد ولی بتدریج با ایجاد مدارس عمومی و ملی موسیقی جزو برنامه درسی شد .

در قرن حاضر آموزش موسیقی جزوی از آموزش عمومی و یکی از اصول مهم وارکان تربیتی عصر حاضر است و در همه فعالیت‌های درسی تأثیر میگذارد. موسیقی در امر آموزش و پرورش کودکان و جوانان اهمیت بسیار دارد و سبب پرورش خیال و گسترش شخصیت و فراهم آوردن نظم و هم آهنگی در اندیشه و پرورش نیروی آفرینندگی آنان میشود.

تدریس موسیقی از دوره کودکی تا بزرگسالی باعث خواهد شد تا کودکان تغییرات روانی مطلوب را بپذیرند و شخصیتی عمیق و جامع‌الاطراف یابند .

بنابراین آشنائی بموسیقی و بی بردن به اثر مهم تربیتی آن برای افرادی که قصد معلم شدن دارند بخصوص معلمان دوره‌های کودکان و دبستان ضروری است . از طرف دیگر معلمان موسیقی دبیرستانها باید دوره مخصوص تربیت معلم را در رشته آموزش موسیقی بگذرانند و باروشهای جدید آموزش موسیقی آشنائی کامل داشته باشند.

با پیشرفت دانش بشری در طی قرون ثابت شده است که برای تدریس هر رشته از جمله موسیقی تنها دانش آن رشته کافی نیست بلکه برای انتقال هنر و دانش از نسلی بنسل دیگر باید باروشهای آموزش آن رشته آشنائی داشت . بنابراین یک موسیقیدان بصرف دانستن موسیقی بدون آشنائی باروشهای تدریس و اصول آموزش و پرورش نمیتواند آنطوریکه باید معلم خوبی باشد.

تدریس موسیقی و اهمیت آن در پرورش کودکان و نوجوانان موجب شده است که کشورهای متمدنی به تربیت معلم موسیقی حتی بیشتر از سایر رشته‌ها توجه نمایند بطوریکه اکنون در تمام دانشگاهها و مدارس عالی و سازمانهای تربیت معلم به تدریس موسیقی و آشنا ساختن دانشجویان باموسیقی توجه بسیار میکنند و معلمان موسیقی نیز جهت آموزشگاه و مدارس عالی موسیقی در مؤسسات نامبرده تربیت میشوند و تحت نظر متخصصین آموزش موسیقی باروشهای تدریس آموزش

موسیقی آشنائی حاصل مینمایند .

نظر به اهمیت آموزش موسیقی و نقش مهم آن در تربیت انسان همه ساله کنفرانسها و سمینارهایی جهت موسیقیدانان و معلمان موسیقی در تمام نقاط جهان تشکیل میگردد و در باره روشهای مختلف آموزش موسیقی و تحقیقاتی که در زمینه مزبور شده بحث و مشاوره میشود و از جمله سال قبل کنفرانس بین المللی آموزش موسیقی در کشورهای مشرق در تهران تشکیل گردید.

همانطوریکه گفته شد برای تدریس موسیقی، معلم باید دوره مخصوص و ضروری تربیت معلم را در رشته آموزش موسیقی بگذراند تا با وجود آوردن يك محیط مناسب و رغبت انگیز بتواند توجه کودکان و نوجوانان و جوانان را به موسیقی جلب کند و معلومات خود را به آسانی به دانش آموزان انتقال دهد .

بایک مطالعه تطبیقی آموزش موسیقی در کشورهای متمدنی میتوان به این نتیجه رسید که برای تربیت معلم موسیقی علاوه بر اطلاعات عمومی مربوط به دانش بشری و اصول آموزش و پرورش و روانشناسی و اطلاعات اختصاصی مربوط به موسیقی، مواد زیر نیز باید در برنامه های تربیت معلم موسیقی گنجانده شوند:

آموزش و پرورش موسیقی عمومی :

آشنا ساختن دانشجویان با هدف آموزش و پرورش موسیقی و نحوه استفاده از موسیقی و روش تدریس آن در کودکان، دبستان و دبیرستان - نقش موسیقی در آموزش و پرورش - سیر تاریخی آموزش و پرورش موسیقی - برنامه های موسیقی در کودکان ، دبستان و دبیرستان - ارتباط رشد با یادگیری موسیقی - اساس یادگیری موسیقی و مسئله یادآوری و فراموشی در موسیقی - مسئله استعداد و رغبت در موسیقی - نقش محیط و وسائل موسیقی در پیشرفت آموزش و پرورش موسیقی - مسائل مربوط به موسیقی جاز و موسیقی سبک در مدرسه - نقش رادیو و تلویزیون در امر آموزش و پرورش موسیقی .

موسیقی در کودکان :

بررسی و مطالعه در برنامه های مختلف موسیقی کودکانها : آشنائی با سرودهای مختلف کودکانی با در نظر گرفتن رشد و سن کودک - ریتم و کودک -

توأم کردن موسیقی با بازی و حرکات - توأم کردن موسیقی با داستان - شناختن و بررسی ترانه‌های ساده مخصوص کودکان و مطالعه در اشعار کودکان و انتخاب آنها برای سرودهای کودکان - استفاده از دانستنی‌های کودکان در تصنیف سرود - شناختن سازهای مخصوص کودکان کستانی بخصوص سازهای ضربی از قبیل «سه گوش»، «قاشقک»، «دایره زنگی»، «سنج» و غیره - سازهای ملودیک از قبیل «زنکهای ملودیک» و غیره - آشنائی با روشهای مختلف تدریس موسیقی در کودکان - بررسی صفحات موسیقی و فیلمهای موسیقی و انتخاب آنها جهت استفاده کودکان - صدای کودک - فعالیت‌های خلاقه در موسیقی - نوت خوانی کودکان - بررسی انواع کتابهای موسیقی و سرودهای کودکان و انتخاب نمونه‌های مختلف سرود از ممالک مختلف جهت آشنا ساختن کودکان با موسیقی جهانی.

موسیقی در دبستان :

بررسی و مطالعه در برنامه‌های موسیقی دبستانها: مطالعه و انتخاب سرودهای ملی و آوازهای محلی برای دوره ابتدائی - مطالعه در تئوری موسیقی دبستان - مطالعه و بررسی سرودهایی از ممالک خارج و انتخاب تعدادی از آنها بمنظور آشنا ساختن دانش آموزان با موسیقی و سرودهای بین‌المللی - بررسی و مطالعه در سازها بمنظور انتخاب نمونه‌هایی از آنها جهت استفاده دانش آموزان و پیش بردن قدرت نوازندگی و فهم موسیقی آنان - آشنائی با روشهای مختلف تدریس موسیقی در دبستان - مطالعه در چگونگی تشکیل گروه آواز جمعی مدرسه - مطالعه در چگونگی تشکیل ارکستر و هم‌نوازی مدرسه - بررسی روشهای تدریس موسیقی مریبان نامی از قبیل «کارل ارف»، «کدای» و غیره - مطالعه و بررسی در کتابهای مختلف تدریس موسیقی جهت دانش آموزان و پیشنهادهایی مبنی بر تنظیم کتابهای مناسب برای تدریس موسیقی در دبستان - تمرین گوش فرادادن به موسیقی و روش تدریس نوت خوانی بدانش آموزان .

موسیقی در دبیرستان

تنظیم برنامه‌های موسیقی برای نوجوانان و جوانان در دبیرستان - مطالعه در چگونگی تشکیل گروه آواز جمعی دبیرستان و توجه به تغییرات صدای نوجوانان در دوره بلوغ - تشکیل ارکستر و هم‌نوازی در دبیرستان - استفاده از سازهای

مختلف جهت دانش آموزان - بررسی کتابهای مختلف در زمینه تدریس موسیقی
دبیرستانها - نحوه تقویت انجمن موسیقی در دبیرستان - مسئله تدریس موسیقی
عمومی و معرفی فرمهای مختلف موسیقی آوازی و سازی، تاریخ موسیقی جهان و
معرفی آثار مختلف موسیقی بوسیله صفحه یا استفاده از فیلمهای مربوطه در درس
موسیقی عمومی - انتخاب قطعات مناسب موسیقی جهت نواختن در سر کلاس توسط
دانش آموزان یا مربی موسیقی - نحوه تدریس تئوری موسیقی در دبیرستان - آشنائی
با روشهای مختلف تدریس موسیقی در دبیرستان - ضرورت تدریس موسیقی در مرحله
نوجوانی و جوانی - رغبت و انگیزه موسیقی در نوجوانان - طرز رفتار معلم
موسیقی در کلاس - نحوه آماده کردن درس موسیقی توسط معلم.

روشهای تدریس :

روش تدریس سازهای زهی در آموزشگاه - روش تدریس سازهای بادی
در آموزشگاه - روش تدریس سازهای ضربی در آموزشگاه - روش تدریس پیانو
در آموزشگاه - روش تدریس آواز و آواز جمعی در آموزشگاه - رهبری ارکستر
و هم‌نوازی در دوره‌های ابتدائی و متوسطه .

آموزش و پرورش موسیقی تطبیقی - تشکیل سمینارهای مختلف جهت تحقیق
در بر نامه‌های موسیقی کودکان، دبستانها و دبیرستانها .

چنانکه در بر نامه‌های فوق مشاهده میشود بمنظور تربیت قوه خلاقه و گسترش
شخصیت و پرورش استعداد های کودکان و نوجوانان و جوانان دانستن مواد فوق -
الذکر برای معلمان موسیقی ضروری است

اکنون بانهضتی که در امر آموزش و پرورش شروع شده است امید میرود
که مقامات مسئول کشور ما نیز همانند کشورهای متمدنی به امر آموزش موسیقی و
بخصوص تربیت معلم موسیقی برای دوره‌های کودکان، دبستان و دبیرستان
توجه نمایند.

منابع مهم تحقیق درباره "موسیقی و آموزش و پرورش"

1. Alt, Michael : Musikkunde für die Oberstufe der höheren Schulen, Düsseldorf 1960.
2. Andrews, Frances M., and Joseph A. Leeder : Guiding Junior High School Pupils in Music Experiences. Englewood Cliffs, N. J. : Prentice-Hall, Inc., 1953.
3. Andrews, Frances M., and Clara E. Cockerille, : Your School Music Program, A Guide to Effective Curriculum Development. Englewood Cliffs, N. J. : Prentice-Hall, Inc., 1958.
4. Bimberg, Siegfried : Einführung in die Musikpsychologie, Wolfenbüttel 1957.
5. Erpf, Herrmann : Neue Wege der Musikerziehung, Stuttgart 1954.
6. Fischer, Hans : Handbuch der Musikerziehung, Berlin 1954.
7. Jode, Fritz : Bausteine für Musikerziehung und Musikpflege, Mainz 1952.
8. Jode, Fritz : Musik und Erziehung, Wolfenbüttel 1932.
9. Kraus, Egon : Musikerziehung in der Schule, Vorträge der 1. Bundesschulmusikwoche, Mainz 1956.
10. Leonhard, Charles, and Robert W. House, : Foundations and Principles of Music Education. New York: McGraw-Hill Book Company, Inc. 1959.
11. Mursell, James L., : Music Education: Principles and Programs. Silver Burdett Company, 1956.
12. Mursell, James L., and Mabelle Glenn, : The Psychology of School Music Teaching. Silver Burdett Company, 1938.
13. Preussner, Eberhard : Allgemeine Musikerziehung, Musikpädagogische Bibliothek, Band 1, Heidelberg 1959.
14. Sur, William R., and Charles F. Schuller : Music Education for Teen-Agers. New York: Harper & Brothers, 1958.